

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Медвідь Вікторії Олексіївни «Реалізація програм та проектів міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії в Україні (1991-2014 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Питання залучення міжнародної технічної допомоги в Україні становить значний інтерес як серед вітчизняних, так і зарубіжних дослідників з огляду на бажання дослідити закономірності її впливу на соціально-економічний розвиток нашої держави впродовж 1991-2014 рр. В цьому контексті особливе місце належить програмам та проектам міжнародної технічної допомоги, завдання яких полягає в сприянні розвитку демократії, становленню незалежних та дієвих інститутів громадянського суспільства, допомозі в розбудові молодій українській державі шляхом надання експертної та фінансової допомоги в пріоритетних сферах суспільного життя. Така діяльність є достатньо дискусійною в науковій та суспільній думці держави, зумовлює необхідність проведення комплексних досліджень з метою отримання відповідей на низку актуальних запитань в історичній науці.

Процес сучасного державотворчого процесу в Україні потребує глибокого наукового осмислення та аналізу. Варто зауважити, що міжнародне співробітництво України у контексті залучення технічної допомоги розпочалося одразу після проголошення незалежності у 1991 р. та було покликане сприяти, перш за все, економічним та суспільно-політичним трансформаціям, спрямованим на залучення необхідних ресурсів та кращих іноземних практик для формування сучасної правової та ринково орієнтованої держави. Започаткування та реалізація значної кількості проектів та програм міжнародної технічної допомоги в Україні у сфері громадянського суспільства та демократії свідчить про значний інтерес іноземних донорів до становлення міцних демократичних інститутів,

бажання відірвати Україну з обійм радянського минулого та допомогти у період турбулентності та змін.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Державної програми розвитку історичних досліджень України і є складовою частиною науково-дослідної теми «Україна між Сходом і Заходом: виклики цивілізаційного вибору (1990-ті – 2000 рр.) Інституту історії України НАН України (№ держ. реєстрації 0115U005827).

Застосовані загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціально-історичні методи дозволили авторці дозволили максимально об'єктивно, комплексно, послідовно та логічно розкрити питання залучення міжнародної технічної допомоги (далі – МТД) в Україні. Сукупність усіх зазначених методів та принципів забезпечила наукову достовірність результатів дослідження теми, що відповідають поставленій меті та завданням.

В своїй роботі дисертантка вперше здійснила спробу комплексно розглянути та здійснити аналіз залученої МТД, що надавалася Україні у рамках міжнародного співробітництва упродовж 1991-2014 рр. та її вплив на суспільно-політичний розвиток держави. На основі широкої бази джерел та наукової літератури визначено основні сфери залучення технічної допомоги, особливості її реалізації та вплив на суспільно-політичний розвиток України в зазначений відрізок часу.

Варто підкреслити, що заявлена дисертанткою проблематика не має належного висвітлення в науковій літературі, зустрічаються лише поодинокі фрагментарні праці, що здебільшого розкривають певні аспекти залучення МТД періоду Незалежності.

Дисертантка під час проведення дослідження продемонструвала фахову та ґрунтовну підготовку в питанні опрацювання та аналізу наукових доробків своїх попередників (К. Плоский, Т. Кожухова, М. Михайлів). Авторка ретельно прослідкувала основні тенденції праць науковців в сучасній історіографії, що присвячені окремим питанням реалізації проєктів та програм МТД в Україні.

Досить переконливою і змістовною є джерельна база дисертаційної роботи, що складається з масиву архівних документів, вітчизняної та зарубіжної нормативно-правової бази, опублікованих матеріалів, публікацій в періодичних виданнях та інтернет-ресурсів. Весь цей комплекс джерел дав можливість для проведення різнобічного та об'єктивного наукового дослідження.

Здобувачкою залучено широкий масив джерел, значна кількість яких введена в науковий обіг вперше. Зокрема, авторка використала матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), зокрема фонди №№ 2 та 5233. Суттєво доповнюють джерельну базу нормативно-правові акти (закони України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, укази Президента України, державні програми та стратегії тощо), за допомогою яких авторка роботи висвітлила основні тенденції залучення, використання та координації МТД в Україні.

В другому розділі здобувачка розглянула теоретичні аспекти поняття, основні види та існуючу систему залучення МТД в Україні. Викликає схвалення спроба порівняти дефініції терміну «міжнародна технічна допомога» в українському та міжнародному правовому полі, прослідкувати спільні та відмінні риси. Досить ретельно дисертантка вивчила закономірності нормативно-правової діяльності органів державної влади щодо формування та реалізації державної політики щодо залучення, використання та координації МТД у 1991-2014 рр. Крім того, визначено три основні етапи формування та реалізації державної політики у сфері реалізації проектів допомоги з розвитку:

- 1991-1995 рр. – «установчий» період;
- 1996-2004 рр. – період впровадження перших проектів МТД, створення системи державної реєстрації проектів;

• 2005-2014 рр. – удосконалення нормативно-правової бази та розширення співпраці з міжнародними донорами в «міжреволюційний період».

Як вірно наголошує дисертантка, «нормативно-правова база щодо міжнародної технічної допомоги постійно розширюється та вдосконалюється, що якісно позначається на ефективності діяльності проектів міжнародної технічної допомоги. Хоча окремого закону, що стосувався безпосередньо міжнародної технічної допомоги наразі немає, питання залучення та використання донорської допомоги впродовж 1991-2014 рр. регулювалося дев'ятьма актами Кабінету Міністрів України, трьома актами Президента України та постановою Національного банку України...» (С. 70).

Крім того, здобувачка, провівши аналіз нормативно-правових документів щодо залучення МТД, приходить до висновку, що для нашої держави міжнародна технічна допомога виступає не лише допоміжним інструментом у впровадженні внутрішньої політики, а й важливим індикатором для оцінки серед міжнародних партнерів (С. 72).

Третій розділ присвячений впровадженню проектів МТД в сфері становлення громадянського суспільства та розвитку демократії в Україні, фінансованих найбільшими донорами – Європейським Союзом, Сполученими Штатами Америки, Федеративною Республікою Німеччина та Канадою, ООН та ОБСЄ. Серед ключових програм та інструментів МТД, що надавалася ЄС, авторка виокремлює такі: TACIS; Twinning; ІЄСП (TAIEX; Sigma) (С. 84). Загалом, за підрахунками дослідниці протягом 1991-2014 рр. ЄС виділив для України міжнародної технічної допомоги на суму близько 5 млрд євро (С. 115).

Встановлено, що МТД зі сторони Уряду США надавалася через низку інституцій, зокрема: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Корпус Миру США, Державний департамент США, Міністерство енергетики США, Міністерство оборони США, Департамент охорони здоров'я та

соціального забезпечення США (DHHS), Центри профілактики та боротьби із захворюваннями (CDC), Комісія ядерного регулювання США. Як бачимо з вищезгаданого, пріоритети в американській сторони були чітко визначені та сфокусовані на конкретні напрями та сфери. Як зауважує дисертантка, «...допомога з боку Уряду США здійснювала помітний вплив на розвиток економіки, сприяла посиленню безпеки державного кордону України, проведенню структурних реформ, побудові демократичного суспільства, прискорювала інтеграційні процеси, у свою чергу, зменшуючи навантаження на бюджет при вирішенні соціальних проблем та проблем охорони здоров'я...» (С. 119).

Також, встановлено, що підтримка Канади та ФРН спрямовувалася на надання консультативної допомоги з питань макроекономічної стабілізації, державного управління, приватизації, аграрної політики, реформи цивільного, торговельного та економічного права, надання підтримки у створенні агентства сприяння іноземним інвестиціям, демократичному розвитку (С. 133).

У підрозділі 3.4. визначено, що проекти МТД у сфері демократичного врядування та громадянського суспільства, впроваджувалися через Програму розвитку ООН. Серед ключових напрямів співпраці ПРООН виділено такі як: розбудова миру та відновлення, демократичне врядування, екологія та енергетика, сприяння гендерній рівності (С. 145). Що стосується співпраці з ОБСЄ, то пріоритетами діяльності цієї організації в Україні визначено: забезпечення чесного та відкритого виборчого процесу, захист прав національних меншин та верховенство права.

У підрозділі 3.5 встановлено, що основні сфери залучення технічної допомоги відповідали запитам українського суспільства і були спрямовані на вирішення ключових питань економіки та демократичного врядування.

Здобувачка в цілому виконала поставлені наукові завдання, при цьому продемонструвавши професійне розуміння проблематики дослідження.

Аналіз джерельного комплексу та літератури дозволив сформулювати виважені та аргументовані висновки, що логічно підкреслюють зміст роботи.

Основні теоретичні положення та висновки поданої до захисту кандидатської дисертації пройшли наукову апробацію на 4 міжнародних конференціях, за результатами яких були опубліковані тези доповідей. Крім того, результати дослідження знайшли своє місце в 6 фахових виданнях.

Автореферат дисертації відображає зміст та основні результати дослідження і оформлений відповідно до існуючих вимог.

Водночас дисертаційна робота не позбавлена низки недоліків, і тому слід виокремити деякі зауваження та надати відповідні рекомендації:

- На наше переконання, другий розділ слід було б доповнити розробленими рекомендаціями щодо покращення процесу впровадження проектів та системи залучення донорської допомоги в цілому;
- крім того, у тому ж другому розділі доцільно було б також дослідити питання залучення МТД сусідніми країнами-реципієнтами (наприклад, Республіка Польща, Словацька Республіка, Білорусь) та здійснити порівняльний аналіз з українськими реаліями;
- на нашу думку, варто було б третій розділ зробити меншим за обсягом та розділити на два, оскільки він є непропорційним по відношенню до двох попередніх. Наприклад: в одному розділі розглянути залучення МТД від міжнародних організацій, таких як ЄС, ООН та ОБСЄ, в іншому – конкретно від країн-партнерів – США, Канади та Федеративної Республіки Німеччина;
- в тексті роботи зустрічаються окремі пунктуаційні та граматичні помилки (ст.ст. 57, 77);
- розглядаючи донорську допомогу Європейського Союзу, слід було б глибше проаналізувати європейські механізми зближення в сфері вищої освіти (програми ЄС «Tempus», «Erasmus+»).

Проте, висловлені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку поданої на захист роботи, яка є самостійним та завершеним науковим дослідженням.

Дисертаційне дослідження Медвідь Вікторії Олексіївни «Реалізація програм та проектів міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії в Україні (1991-2014 рр.)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 р., постановою Кабінету Міністрів № 1159 від 30 грудня 2015 р., постановою Кабінету Міністрів № 567 від 27 липня 2016 р.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент,

кандидат історичних наук,

начальник відділу міжнародних освітніх проектів

Управління міжнародного співробітництва та протоколу

Міністерства освіти і науки України

С.І. ШКАБКО

